

האם נתניהו נלחם בטרור וניצח אותו?

ד"ר אלי כרמון

מתבסס על מאמר שפורסם לראשונה [בעיתון מעריב - המגזין](#).

ב-1986 כתב בנימין נתניהו את הספר "הטרור - כיצד יוכל המערב לנצח", שהינו למעשה אוסף של מאמרים של אישים פוליטיים וחוקרים אקדמאיים. זהו הספר שפרסם את נתניהו בארה"ב ואפשר לו להופיע כמומחה הנותן עצות למעצמות המערב איך לפתור את בעיית הטרור הבינלאומי.

ב-1995 פרסם נתניהו ספר שני, "להילחם בטרור - איך יכולות הדמוקרטיות לנצח את הטרור הפנימי והבינלאומי". הספר מהווה גם ביקורת על הסכם אוסלו ומדיניות הטרור של ממשלת רבין.

האם נתניהו, כראש ממשלה, עמד באמות המידה אותן התווה בספריו והאם הוא זה שאכן ניצח את הטרור?

נתניהו התחיל את כהונתו הראשונה כראש ממשלה ב-18 ביוני 1996. האירוע הביטחוני החמור הראשון שבו היה צריך לטפל התחיל ב-24 בספטמבר 1996 כאשר החליט בצעד נמהר על פתיחת מנהרת הכותל בירושלים. בעקבות זאת פרצו מהומות בכל רחבי יהודה ושומרון ובצפון רצועת עזה במהלך נהרגו 17 חיילי צה"ל וקרוב למאה פלסטינים.

הפסקת האלימות בתיווכם של הנשיא ביל קלינטון והמלך חוסיין סללה את הדרך לחתימת "הסכם חברון" בינואר 1997 בו התחייבה ממשלת נתניהו לסגת מרוב שטחה של העיר, למעט מאזור מערת המכפלה ומאזורים סמוכים שבהם קיימים בתים המאוכלסים במתנחלים יהודים.

בתמורה לפתיחת המנהרה הושג הסכם בלתי רשמי בין ממשלת נתניהו וראשי הווקף המוסלמי במסגרתו ניתן אישור רטרואקטיבי לעבודות בלתי חוקיות לבניית שני מסגדי ענק תת-קרקעיים חדשים ב"אורוות שלמה" מתחת למסגד אל-אקצה המכילים 10,000 מקומות. מסגדים אלה שמשו מקום להתלהמות ואלימות של אלפי מתפללים פלסטיניים לקראת ובזמן האינתיפאדה השנייה.

חיסול טרוריסטים

האם נתניהו אחראי להפסקת גל הפיגועים ההמוניים אחרי חיסולו של "המהנדס" יחיא עיאש בינואר 1996? יש לזכור שגל טרור המתאבדים בפברואר-מרץ 1996, אשר השפיע ללא ספק על תוצאות הבחירות ביוני 1996, נפסק למעשה מאז ועד לאחר הבחירות עצמן. הוא התחדש בתקופת כהונתו של נתניהו, שבה בוצעו מספר פיגועי התאבדות:

- פיגוע התאבדות ב-21 מרץ 1997 בבית-קפה "אפרורפו" בתל-אביב, בו נהרגו שלוש נשים ו-48 איש נפצעו.
 - פיגוע כפול ב-30 יולי 1997 בשוק מחנה יהודה בירושלים, בו נהרגו 16 אנשים ו-178 נפצעו.
 - פיגוע משולש ב-4 ספטמבר 1997 במדרחוב בן-יהודה בירושלים, בו נהרגו 5 ונפצעו 181 איש.
 - פיגוע התאבדות כושל ב-6 נובמבר 1998 בשוק מחנה יהודה בירושלים, בו נפצעו 20 אזרחים ושני המתבלים נהרגו.
 - הרשות הפלסטינית שחררה שלושת מתכנני פיגועי ההתאבדות ממרץ 1996.
- נכון שמספר הפיגועים והנפגעים ירד משמעותית אחרי הבחירות של 1996, אך היו לכך סיבות אחדות, ולא דווקא מדיניותו של נתניהו:
- היכולת המבצעית של "הגיהאד האסלאמי הפלסטיני" נפגעה קשות בעקבות חיסולו במלטה של פתחי שקקי, מפקד הארגון, ב-26 באוקטובר 1995 בעת כהונתו של יצחק רבין ז"ל.
 - חיסולם של מספר מפקדים בכירים של חוליות אז-אל-דין אל קאסם על-ידי כוחות הביטחון כמו האחים עוואדלה או מוחי א-דין שריף (יש אומרים על-ידי הרשות הפלסטינית), החלישו משמעותית את מנגנון הפיגועים של החמאס. זו תוצאה של עבודת כוחות הביטחון הישראליים ולא דווקא של מדיניות נתניהו.

הרשות הפלסטינית אכן הגבירה בצורה משמעותית את המלחמה בטרור האסלאמי, קודם כל מהסיבות הפנימיות שלה, הקשורות בהתערערות מעמדו של ערפאת וברצון להגיע להישגים ביחסיה עם ארה"ב. אבל ערפאת המשיך לשחק משחק כפול, כפי שהוכיח שחרור שלושת הטרוריסטים של חמאס והמשך הפיגועים בשטחים נגד מתנחלים וכוחות הביטחון מבלי שערפאת או הרשות הפלסטינית יגנו אותם.

שחרור טרוריסטים

אחת "הדברות" החשובות של נתניהו - מצווה "לא לשחרר בשום מקרה טרוריסטים".

האם כך נהג נתניהו כאשר העדיף במאי 1997 שארה"ב לא תסגיר לישראל את מזכ"ל החמאס דאז מוסא אבו-מרזוק (שהוא גם אזרח אמריקני) אלא תשחרר ותעביר אותו לירדן "בגלל סיבות הקשורות בביטחון ומניעת טרור"? יש להדגיש שאבו-מרזוק נעצר בארה"ב לאחר לחצים כבדים של ממשלת רבין והחלטה המשפטית על הסגרתו לישראל הייתה אמורה להוות תקדים וניצחון לשיתוף-פעולה בינלאומי חשוב מאין כמוהו. מוסא אבו-מרזוק המשיך לפעול כסגנו של מנהיג חמאס חאלד משעל.

בקיץ 1997 התרחשו בירושלים שני פיגועי התאבדות, ובעקבותיהם הורה נתניהו על פעולה שנויה במחלוקת, בלשון המעטה: הריגתו, באמצעות רעל, של חאלד משעל, ראש הלשכה המדינית של חמאס, בעמאן בירת ירדן. הפעולה לא עלתה יפה וסוכני המוסד שביצעו אותה נתפסו וגרמו למשבר חמור ביחסים עם חוסיין מלך ירדן. בתמורה לשחרורם שלחח ישראל תרופה שהצילה את חייו של משעל ושחררה עשרות אסירים פלסטינים, בראשם שיח' אחמד יאסין.

האם נתניהו שמע לעצות של עצמו כאשר שחרר את השיח' יאסין והאם שקל את כל המשמעויות לגבי התחזקות החמאס והנהגתו הקיצונית בצעד נחפז ומבוהל זה? נתניהו וויתר אפילו על חתימת שיח' יאסין על התחייבות לא לעסוק יותר בטרור, כפי שנדרש מכל טרוריסט משוחרר. לפי מקור אמריקאי יודע דבר, המלך חוסיין כלל לא היה מעוניין בשחרור יאסין במסגרת העסקה.

וכאשר יאסין יצא בפברואר 1998 למסע מתקשר ומוצלח במדינות העולם הערבי וחזר לעזה לאחר ארבעה חודשים עטור תהילה, תמיכה פוליטית ועשרות מיליוני דולרים, מדוע חשש נתניהו לאסור את שובו למעוז הטרור החמאסי בעזה?

נתניהו היה מודע היטב לתוצאות ההרסניות של עסקאות שחרור מחבלים המוניות כגון עסקת גייבריל במאי 1985 בתקופת שמעון פרס כראש ממשלה ועסקת טננבאום וגופותיהם של שלשה חיילים בינואר 2004 בתקופת אריאל שרון.

נתניהו, שניהן כשגריר ישראל באו"ם בזמן שחתמו על עסקת ג'יבריל, מתח ביקורת חריפה על העסקה ובספרו, עשר שנים לאחר מכן, כתב:

"מלכתחילה ראיתי בעסקת ג'יבריל מכה אנושה לכל מאמציה של ישראל לגבש חזית בינלאומית נגד הטרור. כיצד תוכל ישראל להטיף לארצות-הברית ולמערב לאמץ מדיניות של אי-כניעה לטרור, כשהיא עצמה נכנעת בצורה מבישה כל כך? הייתי משוכנע ששחרור כאלף מחבלים שייכנסו לשטחי יש"ע יביא בהכרח להסלמה איומה של אלימות, שכן טרוריסטים אלה יתקבלו כגיבורים, כדוגמה של חיקוי לנוער הפלסטיני.... התוצאות לא איחרו לבוא. היום כבר ברור ששחרור אלף המחבלים היה אחד מן הגורמים שסיפקו מאגר של מתסיסים ומנהיגים שהציתו את אש האינתיפאדה."

חלק גדול מהמשוחררים אכן היווה את עמוד השדרה של הנהגת האינתיפאדה הראשונה שפרצה פחות משלוש שנים לאחר העסקה. יותר משליש מבניהם חידשו את פעילותם במחתרת בצורה זו או אחרת בתוך שנה בלבד ממועד יציאתם לחופשי. רוב הנותרים נכנסו לפעולה כמעט ללא שהיות עם פרוץ גל המהומות הראשון.

ביולי 2010 אמר ראש הממשלה נתניהו שמשוחררי עסקת טנבוים היו אחראים לרציחתם של 27 ישראלים בפיגועים שביצעו לאחר שחרורם. ובכל זאת באוקטובר 2011 הסכים נתניהו על שחרור שבוי צה"ל, החייל גלעד שליט, תמורת שחרורם של 1,027 אסירים ועצירים ביטחוניים, רובם חברי חמאס, שהיו כלואים בישראל.

אחדים מהאסירים המשוחררים נעצרו מחדש על-ידי צה"ל לאחר ששבו לפעילות טרור. ב-14 באפריל 2014 נרצח בפיגוע ירי ניצב משנה ברוך מזרחי בידי זיאד עווד, ממשוחררי עסקת שליט. מחמוד קוואסמה, מחבל חבר חמאס ממשוחררי העסקה, יזם ופיקד ביוני 2014 על רצח שלושת הנערים גיל-עד שער, נפתלי פרנקל ואיל יפרח. בעקבות חטיפת ורצח הנערים נעצרו ביהודה ושומרון ובמזרח ירושלים עשרות מהמשוחררים בעסקת שליט. האירוע החמור הזה הוביל בסופו של דבר להתקפות הטילים של חמאס מעזה ולמבצע "צוק איתן".

מבצע "צוק איתן": מאזן אסטרטגי שלילי

ב-50 ימי הלחימה במבצע "צוק איתן" לממשלת ישראל לא הייתה מטרה אסטרטגית ברורה מעבר להשגת "שקט תמורת שקט" שמשמעותם חזרה לסטאטוס קוו בתקווה שחמאס מורתע לתקופה ארוכה. ואכן נראה שחמאס לא נוצח צבאית, לא ממש מורתע ולא מוכן לוותר על שליטתו ברצועה. מצב זה הוא תוצאה של האסטרטגיה הישראלית:

- הכרזה גלויה שאין בכוונת ישראל להפיל את שלטון חמאס.
- הגדרת מטרות מוגבלות ו"מתגלגלות" למבצע תוך היגררות לאסטרטגיית חמאס

- הסכמה גורפת להפסקות-אש שחמאס הפר בעקביות
 - קבלת משלחת משותפת של הרשות הפלסטינית, חמאס וארגונים אחרים כבעלי שיח במשא-ומתן.
- האסטרטגיה הישראלית התבססה על מספר הנחות והערכות מוטעות :
- ההחלטה לא למוטט את שלטון החמאס נובעת מהחשש שהדבר יוביל להשתלטות גורמים ג'האדיסטיים וסאלפיסטיים בעזה. למעשה, גורמים אלה התחילו לפעול בעזה רק אחרי השתלטות החמאס ב-2006 והם פועלים מאז בצורה די חופשית תוך תיאום עם חמאס לפי הצורך. להוכחה, בגדה המערבית אין תופעה כזאת.
 - הניסיון להרתיע את חמאס באמצעות פגיעה משמעותית בחלק גדול מנכסיו, בדומה להריסת רובע הדחייה בבירות במלחמת הלבנון השנייה, גם הוא מופרח. חזבאללה בסיוע איראן בנה מחדש את הדחייה והקים מאז ארסנל אימתני של טילים ארוכי טווח מדויקים ונשק כבד אחר. חיזבאללה לא פועל נגד ישראל כי הארגון אמור לשמש כעתודה הקרקעית והטילית של איראן במקרה של משבר מול ישראל. מאז 2012 משימתו העיקרית היא לסייע לשרידותו של משטר אסאד בסוריה.
- לכן חמאס יכול להציג מספר הישגים אסטרטגיים משמעותיים :
- ארגון טרור מבודד פיזית ומדינית, המונה לא יותר מ-20,000 פעילים, לא כולם לוחמים, הצליח לעמוד מול צה"ל בלי להישבר צבאית ומוראלית במשך 8 שבועות.
 - האסטרטגיה הצבאית של חמאס, בעיקר התת-קרקעית, הוכיחה את עצמה וחמאס יטען שצה"ל לא העז להיכנס לעומק הרצועה מחשש לנפגעים רבים.
 - הפעלת מערך טילים ארוכי טווח שהכניס את רוב האוכלוסייה במדינה למקלטים גם אם לא גרם לנפגעים רבים.
 - הפגיעה בחופש התנועה האווירית של ישראל.
 - "גירוש" חלק גדול מתושבי עוטף עזה והפיכתם ל"פליטים".
 - נזק כלכלי המוערך בכ-20 מיליארד שקל.
 - תהליך הבנייה מחדש של התשתית האזרחית של עזה יתבצע ככל הנראה בפיקוח חמאס.

להישגים אלה, שקבלו תהודה רבה ברחוב הפלסטיני, הערבי והאסלאמי, תהינה השפעות אסטרטגיות שליליות מבחינת ישראל:

- הפלסטינאים בגדה המערבית, שכבר מגלים ניצנים של התנגדות אלימה, עלולים לראות בחמאס דוגמא למופת ולפתוח באינתיפאדה שלישית.
 - איראן כבר גילתה את הפוטנציאל של הבערת הגדה ומטיפה, וכנראה גם פועלת, להעברת נשק לגדה המערבית שלהערכתה לא חייב להיות ארוך טווח או מתוחכם בגלל הקרבה לאזורים המאוכלים ביותר בישראל.
 - גורמים ג'יהאדיסטים בסוריה, ירדן, סיני ותימן, יעריכו מחדש את יכולות ישראל והאפשרויות לפעול נגדה.
 - מצרים, שרואה בחמאס גורם עוין ומסוכן יותר אפילו מהאחים המוסלמים, בוודאי התאכזבה מההצלחות המוגבלות של צה"ל.
 - ברמה הבינלאומית יתברר שהפעלת הכוח האווירי והארטילרי הרב נגד מטרות אזרחיות יגבה מישראל מחיר גבוה בתחום המשפטי והלגיטימציה לעומת ההישגים הצבאיים והמדיניים המוגבלים.
- כחצי שנה בלבד לאחר מבצע "צוק איתן" גורמים בכירים במערכת הביטחון מזהירים על כך שחמאס מכין את הקרקע לעימות נוסף, לעומת טענת ראש הממשלה ושר הביטחון שהמבצע הסתיים בתבוסה צורבת עבור הארגון. בהתבטאות פומבית נדירה השבוע, ראש הזרוע הצבאית של חמאס בפועל, מרואן עיסא, אישר שחמאס ממשיך לייצר רקטות אולם "לא חותר כעת לעימות עם ישראל, אלא בעתיד". הסבב הבא הוא כבר באופק.
- נראה אפוא שהתואר "מר ביטחון" אינו קשור בהכרח עם מדיניותו או "האסטרטגיה האנטי-טרוריסטית" המפורסמת של נתניהו. לאור הרקורד המוטל בספק הזה נשאלת השאלה הגורלית איך יפעל ראש הממשלה נתניהו אם בסוף יוני 2015 יתברר שארצות-הברית, שמעשית משתפת-פעולה עם איראן נגד דאע"ש בעיראק ואף בסוריה, תחתום על הסכם שלילי במיוחד מבחינת ישראל בנושא הגרעין האיראני.

הדעות המובאות בפרסום זה הן אך ורק של המחבר ולא בהכרח משקפות את הדעות של המכון הבינלאומי למדיניות נגד הטרור (ICT).